

Zrnka Meštrović

VITEZOVIĆEV *LEXICON LATINO-ILLYRICUM* I SUŠNIK-JAMBREŠIĆEV *LEXICON LATINUM*

U radu se istražuje sudbina Vitezovićeve rječnika nakon autorove smrti. Potom se pokazuju nepobitne podudarnosti između *Lexicon Latino-Illyricum* i Sušnik-Jambrešićeva *Lexicon Latinum*, što znači da je Vitezovićev *Lexicon* bez sumnje bio pristupačan hrvatskim crkvenim krugovima u osamnaestome stoljeću te da ga je rabio jedan od priređivača *Lexicon Latinum* kao jedan od predložaka.

1. U starijoj hrvatskoj leksikografiji, kao i u književnosti, brojni su utjecaji jednoga leksikografa na drugogoga, odnosno jednoga leksikografskoga djela na drugo. Kad je riječ o objavljenim djelima, nije teško argumentirati je li neki mlađi leksikograf (i u kojoj mjeri) posegnuo za riječju, čak cijelim diskurzom, iz starijega leksikona. Tako nije upitno da su autori baroknih kajkavskih rječnika, Belostenec i Jambrešić, imali pred sobom djelo *Dictionar, ili Rechi szlovenske zvekkexga vkup zebrane* isusovca Habelića; da je Ardelio Della Bella pišući svoj *Dizionario italiano, latino, illirico* zagledao u Mikaljino *Blago jezika slovinskoga*; a da utjecaje svih dosad spomenutih rječnika na one poslije 1800. smatramo nečime što je samo po sebi razumljivo i predvidivo – točnije rečeno, bez obzira na to je li u pojedinom leksikografskom djelu dominantna čakavska, štokavska, čakavsko-štokavska, kajkavska jezična osnovica (stilizacija) ili pak tronarječna koncepcija, u svijesti Hrvata tik pred preporodno vrijeme riječ je samo o jednome hrvatskome korpusu starije leksikografije.

U žarištu naše pozornosti jest Vitezovićev *Lexicon Latino-Illyricum*, konačno redigiran oko 1700. godine, koji je ostao u rukopisu. Pomnim istraživanjem leksika ustanovljeno je da je Vitezović, koncipirajući svoj rječnik, rabio Mikaljin (Meštrović-Vajs 1995), a nije sporno da je zagledao i u Vrančićev, i u Habelićev rječnik, dakle u sva ona leksikografska djela koja su do vremena kad je radio na vlastitome rječniku već bila objavljena, znači dostupna mu. Jurišićevu tvrdnju, uzgred spomenutu u zagradi, o tome da je Vitezović ponešto prepisao iz

Belostenčeva *Gazophylacija*, zbog neargumentiranosti valja zanemariti.¹

Međutim, činjenica da je *Lexicon Latino-Illyricum* ostao u rukopisu, što konkretno znači u dubini kojeg od arhiva, odvrtila je pozornost istraživača starije hrvatske leksikografije na moguću percepciju toga djela od strane kojega od kasnijih leksikografa.

2. Uz *Lexicon Latino-illyricum*, prema Vitezovićevu svjedočenju, postojao je i prvi dio rječnika, hrvatsko-latinski u dva sveska.² Oba rječnika imao je do svibnja 1709. godine Pavao Ritter u Ščitarjevu, otkud ga je izbacio Ljudevit Vagić 25. svibnja iste godine. 27. srpnja 1709. godine Vitezović potvrđuje, uz druge stvari, primitak rječnika.³

Zadnje svjedočanstvo o oba rječnika i o ilirskoj gramatici iz Ritterova pera jest tekst pisma papi Klementu XI. od 23. studenoga 1710. godine, gdje ga Ritter moli da izda navedena djela ili neka dopusti da to učini družina za širenje vjere.⁴

Vitezović je otišao iz domovine, točnije iz Zagreba, u prvoj polovici ožujka 1710. u Beč i, premda je imao namjeru vratiti se, zadržao ga je niz okolnosti te je ostao u Beču sve do smrti, 20. siječnja 1713. godine. Već dan nakon smrti Ritterovu ostavštinu počeli su popisivati izaslanici ugarske kancelarije. Zna se da je ugarska kancelarija sve njegove rukopise kao osobite dragocjenosti pridržala, te ih smjestila u svoju pismohranu, gdje su bili pohranjeni sve do 1749. godine, kad ih je po nalogu carice i kraljice Marije Terezije preuzeo zagrebački kanonik Baltazar Adam Krčelić, "koji je taj bogati poklad donio u onaj Zagreb, koji je Ritteru posljednjih godina života njegova prouzročio toliko gorkih časova."⁵ U popisu koji su sačinili

¹ Jurišić 1956, 332 tvrdi "da je Vitezović riječ [kamenica, riba morska] naprosto prepisao iz Belostenca".

² Klaić 1914, 237: "Tako su mi obećani troškovi za štampanje Ilirsko-latinskoga i Latinsko-ilirskoga rječnika (*Lexicon Illyrico-Latinum et Latino-Illyricum*), koje je djelo ogromno i potrebuje više godina da se doštampa."

³ O tome svjedoči Vitezovićevo namira za manji dio povraćenih stvari koji mu je opljačkao turopoljski župan Ljudevit Vagić, izbacivši ga 25. svibnja 1709. godine oružanom rukom iz imanja Ščitarjevo. Namiru se može vidjeti u katalogu *Izložba djela P. R. Vitezovića (1652-1952)* kao faksimil u dodatku, a njezin je opis dan u tekstu te publikacije pod br. 71.b) na str. 31.

⁴ Klaić 1914, 255: "Ali budući da je sada u takvim prilikama, da o svom trošku djelo takova opsega štampati ni izdati ne može, jer je po nesreći i teškim udarcima svega lišen, to moli papu, da bi on ovo djelo, koje je korisno za čitav učeni svijet (toti republicae literariae), a naročito za svećenstvo i apostolske vjerovjesnike u Iliriku, milostivo u svoje okrilje primio. Ako ga sam papa ne bi htio izdati, neka dopusti, da ga u svijet opremi družina za širenje svete vjere (*sacrum collegium de propaganda fide*); u svakom će slučaju samo povećati svoju neumrlu slavu. Nije poznato je li papa Ritteru što odgovorio."

⁵ Klaić 1914, 290.

ugarski bilježnici, a koji se čuva u Metropolitani,⁶ nema naznaka da je Ritter u Beču imao niti hrvatsko-latinski dio rječnika u dva sveska niti latinsko-hrvatski u jednome.

Prvi dio Vitezovićeve rječnika, ilirsko-latinski u dva toma, do danas se smatra nestalim, dok je drugi dio, rukopisni *Lexicon Latino-Illyricum*, vlasništvo zagrebačke metropolitanske biblioteke.

2. 1. Ako pođemo od podatka da rječnika u popisanoj ostavštini nije bilo, ostaju sljedeća rješenja: 1. pretpostavka da Ritter nije sa sobom ponio *Lexicon* kad je u prvoj polovici ožujka 1710. napustio Zagreb i krenuo u Beč; 2. pretpostavka da ih je ponio u Beč, ali da ih je prije smrti povjerio, možda čak i po nekoj povjerljivoj osobi poslao, nekome trećemu; 3. pretpostavka da su rječnici ostali u njegovoj kući u Zagrebu, oko vlasništva koje se je u sudskoj parnici borio. Niti za jednu od navedenih pretpostavki nema dostatnih argumenata pa je najbliže istini ostaviti to pitanje otvorenim.

Međutim, izvjesno je da je *Lexicon latino-illyricum* dospio u posjed crkve i da je to, uostalom, bila i Vitezovićeve želja – prisjetimo li se molbe papi Klementu XI. Da je rječnik ostao u Zagrebu u njegovoj kući, među nizom starih knjiga i dragocjenih rukopisa,⁷ ponovo bi dospio u ruke crkvi zato što su (Klaić 1914: 291) “ključke od bolte” potraživale i dobile redovnice sv. Klare “jer to je njihova imovina i moraju se namiriti.”

O rukopisu *Lexicon Latino-Illyricum* se zna da je (Vončina 1996: 1) “(uz nekoliko drugih Vitezovićevih) zahvaljujući upornosti biskupa Maksimilijana Vrhovca god. 1807. dospio u zagrebačku biskupiju (Metropolitansku) knjižnicu, gdje se i danas čuva.”⁸

⁶ Klaić 1914: 290 “*Inventarium rerum perillustris condam domini Pauli Ritteri* pohranjen je u zborniku koji se čuva u kr. sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (sa signaturom S.M.30.B.3).” Dr. A. Schneider tiskao je spomenuti spis u Vjesniku kr. zemaljskog arkiva, godina VI. (1904.), str. 122-126; a taj smo popis proučili.

⁷ Klaić 1914, 286: “... Opaticama ne prijete nikakva opasnost, jer Ritter imade od zemlje primiti dužnih mu 950 forinti; suviše mogao bi svoj dug i drugim sredstvima namiriti, jer ima mnogo pokretnih stvari, starih knjiga i dragocjenih rukopisa u svojoj kući pohranjeno. Stoga zabranjuje kancelarija, da itko dira u njega, dok ne mine moratorij ...”

⁸ Vončina 1996, 2: “U trećemu i četvrtom desetljeću prošloga stoljeća Vitezovićeve *Lexicon Latino-Illyricum* ulazi pod vidni kut kroatistike i slavistike. Najprije ga (pod proizvoljnim naslovom *Lexicon Slavonicum*) spominje Tomaš Mikloušić 1821. u djelu *Izbor dugovanj vsakoverstneh*; potom ga (u gradi skupljenoj oko 1830. i tiskanoj 1865) prvom potankom bibliografskom slikom predstavlja Šafařík: ‘Pauli Ritter alias Vitezovich *Lexicon Latino-Illyricum*. C. an. 1700. MS. in 4°. 1132 pag. In der bischoflichen Bibliothek zu Agram’ (str. 312); napokon mladi Gaj u članku *Pravopisz* (‘Danica’ 1835) priznaje: da mu je do bitnih spoznaja doći omogućila zagrebačka biskupska knjižnica; da je ondje pronašao djela Pavla Vitezovića koja su ga uvjerila kako je taj pisac imao ‘jako dober i prikladen pravopisz’; Hrvatima je preostalo samo ‘da taj starinski pravopisz pretresemo, odobrimo i ponovimo’.

2. 2. Uvriježeno je mišljenje da je B. A. Krčelić u svojem djelu *Annuae*, koje prate događaje od 1748. do 1767. godine, spominjao Vitezovićev rukopis *Lexicon Latino-Illyricum*. U *Annua* (Gortanov prijevod) na str. 344, 481 i 489 Krčelić govori o Vitezoviću, međutim nema spomena rječniku. Tek u Krčelićevim bilješkama, koje nisu uvezane u rukopis *Annua* (Smičiklas 1901) na str. LX naznačeno je postojanje Vitezovićeva rječnika uz hrvatsku gramatiku, ali je navod toliko štur da je svako nagađanje o kojemu je od rječnika riječ, obična spekulacija. Evo tog teksta u originalu: “Et dum meditaretur alia, et a se composita habuit, ut grammaticam croaticam, item Lexicon sive Calepinum, a Leopoldo per mandatum vocatur Viennam, perlustratque tabularium camerae Posoniensis, cancelariae aliorumque locorum.”⁹

Za razliku od rukopisnih *Annua*, tek je nešto “opširniji” zapis o jednome od Vitezovićevih rječnika u djelu tiskanome u Varaždinu 1774. godine *Scriptorum ex regno sclavoniae a seculo XIV. usque ad XVII. inclusive collectio publico...*¹⁰ kojemu je jedan od autora B. A. Krčelić: uz kratku Vitezovićevu biografiju iznesen je (nepotpuni) popis njegovih djela, a posebno su izdvojeni rukopisi pod *MSS. varia, & diversa in tot locis reperiuntur: ego ad sequentium deveni cognitionem*, među kojima stoji pod br. 8 *Lexicon Sclavonicum puritati suae sacrum restituens idioma*. 9. *Gramatica croatica*.

Za naš zaključak indikativna je Krčelićeva rečenica “*MSS. varia, & diversa in tot locis reperiuntur: ego ad sequentium deveni cognitionem*” iz koje je jasno: 1. da Krčelić nije vidio niti Vitezovićev rječnik niti gramatiku, već da govori o njima po čuvanju; 2. da je Vitezovićevih rukopisa bilo na više mjesta.

Naime, kraljica Marija Terezija dala je Krčeliću (Smičiklas VI) “Vitezovićeve zbirke za povijest hrvatsku”, tražeći od njega da piše hrvatsku povijest. Međutim, uvriježilo se mišljenje da je u Krčelićeve ruke dospjelo sve.

Na osnovi ovih podataka možemo formulirati pitanje: u čijim je rukama *Lexicon Latino-Illyricum* od 1709. godine (eventualno 1712/1713)¹¹ do 1807. kad dospijeva u Metropolitanu?

⁹ Bez uporišta u dokumentima ovaj navod ostaje samo Krčelićeva prosudba.

¹⁰ U NSB u raritetima pod R IIF-8°-17c) djelo je *Scriptorum ex regno Sclavoniae a seculo XIV. usque ad XVII. inclusive collectio, publico & auditoribus oblata, dum assertiones ex universo studio politico excerptas ex praelectionibus perillustris, et clarissimi domini Adalberti Baritis, scientiarum politico cameralium in I. regno Croatiae professoris publici ordinarii, publice propugnandas susceperunt D. Mathias Kerchelich et D. Joannes Szmendrovich, earundem scientiarum auditores in Academia regia Zagrabieni die Mense Augusto Anno 1774. Varasdini*.

¹¹ O 1712/1713. godini možemo govoriti ako je Vitezović ponio rukopis sa sobom u Beč.

3. U magistarskome radu (u rukopisu) "Vršitelji radnje (*nomina agentis*) u *Lexicon Latino-Illyricum* P. R. Vitezovića"¹² obradila sam niz imenica ekscerpiranih iz *Lexicon Latino-Illyricum*, koje označuju vršitelja radnje. Tvorbena i semantička analiza navedenih imenica pokazala je da je u znatnome broju riječ o Vitezovićevim neologizmima. Upirući se na to istraživanje, pokazat ću da je niz tih, dakle prvi puta u hrvatskome jeziku zabilježenih riječi, prepisan u Sušnik-Jambrešićev *Lexicon*. Podudarnosti su frapantne. Ponekad je riječ o prepisanoj tzv. Vitezovićevoj "formuli": na hrvatskoj, desnoj strani *Lexicon Latino-Illyricum* naišli smo prvo na složenicu (neologizam) koja označuje vršitelja radnje, potom slijedi (objasnidbena) rečenica koja tu složenicu raščlanjuje; a identičan redoslijed pronašli smo u Sušnik-Jambrešićevu *Lexiconu*. U nekim slučajevima već slijed sinonima ukazuje na podudarnosti, ponekad samo jedan (Vitezovićev) neologizam. Međutim, najjači su argumenat podudarnosti s obzirom na čitave diskurze s.v. s.v. *lytta*, *mumia*.

Važno je napomenuti da podudarnosti koje navodimo postoje samo između *Lexicon*a P. R. Vitezovića i *Lexicon Latinum* Sušnik-Jambrešića. Uz komparativne navode iz obaju rječnika, koji su odbrojčani, na više mjesta raščlanili smo Vitezovićeve složenice (neologizme), želeći pokazati na koji ih način Vitezović "proizvodi", odnosno kako se sam okušava u tvorbi osjećajući da je jezik njegova vremena u punome razvitku.¹³ Radi preglednosti Vitezovićev *Lexicon Latino-Illyricum* u spomenutim se primjerima naziva kraticom VL, a Sušnik-Jambrešićev SJ. Uz Vitezovićeve lekseme stoji broj lista rukopisa; dok je uz kraticu SJ zabilježen broj stranice.

3. 1.	VL 280	Obsonator .. kuhokupac. Ki za kuhiņu kupuje. fmokokupac.
	SJ 622	Obsonator .. kuho-kupez, kî za kuhinyu kupuje potrebna, fzmoko-kupez.

U Vitezovićevu *Lexiconu* dvije su složene tvorbene strukture sa spojnikom -o-, *kuhokupac* i *fmokokupac*,¹⁴ kojima je druga složenička riječ radna imenica *kupac*, koja je znatno potvrđena u starijoj hrvatskoj literarnoj i leksikografskoj baštini (AR V, 805). Prva od imenica u složenici *kuhokupac* je *kuha* koja znači

¹² Navedeni magistarski rad izrađen je pod mentorskim vodstvom akademika Josipa Vončine, a obranjen je 12. srpnja 1996. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu pred voditeljem komisije prof. dr. Augustom Kovačecom, i članovima komisije: akademikom Josipom Vončinom i prof. dr. Stankom Žepićem.

¹³ Magistarski rad cit. u bilj. 12 u cijelosti je posvećen toj problematici. Ovaj članak smatram tek dopunom mojega magistarskoga rada, te zainteresirane upućujem tamo na literaturu o *nomina agentis* i dr.

¹⁴ S. v. obsonator 1.280.

‘kuhanje’, potvrđena je u slovenskome.¹⁵ Za pretpostaviti je da su je Vitezović, kao i Jambrešić (117 s. v. *coctio*, 177 s. v. *decoctura*), osjećali kao kajkavski leksem. Preoblika složenice *kuhokupac* je: kuhokupac → onaj koji kupuje za kuhu, a značenje ‘onaj koji kupuje za kuhinju’, pri čemu se podrazumijevaju živežne namirnice. Imenica *smok* u značenju ‘jelo’ živi od davnine u hrvatskome jeziku. AR (XV:755) navodi potvrde od Bernardina i od Vrančićeva rječnika. Mišljenja smo da je Vitezović načinio složenicu *smokokupac* motiviran Mikaljinom definicijom (str. 632) *tko smok kupuje*.¹⁶ Preoblika je: smokokupac → kupac smoka. Upada u oči da je za složenicu *kuhokupac* Vitezović izabrao prvu imenicu, po njegovu sudu, iz kajkavskih govora, dok bi druga pripadala ne-kajkavskome repertoaru.¹⁷ U suvremenom hrvatskome jeziku nažalost nema naziva koji bi u jednoj riječi označio onoga koji kupuje za kuhinju bilo samo u pojedinačnome slučaju (ili prema potrebi!), bilo onda kada se misli na profesionalnu aktivnost – odnosno na onoga koji redovito kupuje za potrebe kuhinje i kojemu je to zadaća. Onoga koji povremeno kupuje za potrebe kuhinje nazvali bismo danas *nabavljačem za kuhinju* ili *dobavljačem kuhinjskih potrepština*, dok se za vršitelja profesionalne aktivnosti u hrvatskom rabi tuđica *ekonom*. Budući da, eto, ni danas nema odgovarajućega ekvivalenta za tu aktivnost (ili opisna sintagma ili tuđica), Vitezovićeve neologizme treba shvatiti kao poticaj.

U Sušnik-Jambrešićev *Lexicon* prepisani su u potpunosti latinska natuknica i hrvatski Vitezovićev ekvivalent, s time da su priređivači *Lexicon Latinum* smatrali da je “primjereniji” kajkavski sufiks *-ec* od onoga *-ac*.

3. 2. VL 314 Manticularius .. Bifagokradjac. Keffforez. Taskorez.
mosno rez. mosno kraddac. keffokradjac.
Taskokradjac. Tat, ki bifage podrezava, ali krade.
SJ 536 Manticularius .. Bifzago-kradlyivecz, mošnyo- ali
kefzorez, tāt.

U *Lexicon Latino-Illyricum* ekscerpitali smo niz složenica kojima druga imenica ima semantizam “kradljivac”: *criqvokradac*, *koňokradac*, *mosno kraddac*, *živinokradac*, *bifagokradjac*, *dicokradjac*, *kefokradjac*, i to pod niz latinskih natuknica¹⁸.

¹⁵ SL 206 s. v. *kuh* (*kuha*).

¹⁶ Mikalja (str. 632) posvećuje *smoku* niz natuknica: *tko smok kupuje*, *kupovati*. *providiti smok*. *spravljenje od smoka*. *drugi smok od voća*.

¹⁷ U Sušnik-Jambrešića je (622) s. v. *obsonator*. između ostaloga, zapisano *kuho-kupecz*.

¹⁸ S. v. s. v. *abactor* (l. 2), *equorum fur* (l. 183), *manticularius* (l. 314), *plagiarius* (l. 393), *sacrilegus vir* (l.447).

Vitezovićeve složene tvorbene strukture sa spojnikom *-o-*, *bisagokradjac* i *mosnokraddac*, imaju za drugi složenički dio radne imenice *kradac* i *kradjac*, koje su izvedene iz gl. *krasti*.

U AR (V: 430) smatraju da su imenicu *kradac* “načinili sami pisci” i zapisuju dvije potvrde od 18. vijeka. U Belosteneca (I, 296 s. v. *clepta*) stoji uz *tāt* sinonim *kradecz*. Tanelinger-Zanotti (123) je u svoj rukopisni rječnik zabilježio *kradiavac*. Iz zabilježenoga možemo zaključiti da je u drugoj polovici sedamnaestoga stoljeća postojao niz imenica u značenju ‘onaj koji krade’, izvedenih iz glagola *krasti* uz pomoć različitih sufikasa. Imenica tvorena sufiksom *-ac*, *kradac*, ali i kajkavska varijanta *-ec* u *kradec*,¹⁹ doista je živjela u hrvatskoj jezičnoj starini, s time da je za *kradac* potvrda iz *Lexicona* najranija. Navođenjem jedne “radne imenice” u dva lika, razlika kojih počiva na palataliziranome i nepalataliziranome fonemu *d*, *kradac* i *kradjac*, pretpostavljamo da Vitezović želio istaknuti pripadnost svake od njih drugome narječju, što znači da jedna složenica u dvije varijante – *criqvokradjac* i *criqvokraddac* – pokazuje višenarječnu sinonimiju. Složenice: *bisagokradjac*, *kefokradjac* i *mosnokraddac*, odnose se na kradljivca bisaga, kesa ili mošnja, što su sinonimi za teret koji se nosio u posebnim vrećama, ovješanim preko konjskih ili magarećih leđa. Sve tri ishodišne imenice potvrđene su u hrvatskoj jezičnoj baštini: *bisage*, odnosno *bisaci*²⁰ od 16. stoljeća u Dubrovniku, *kesa*²¹ od 17. stoljeća (IV: 938), i najfrekventnija (sveslavenska i praslavenska riječ) *mošnja*²² u sva tri narječja (v. AR VII: 22), još u najranijim jezičnim potvrđama.

Varirajući navedene sinonime kao prvi dio složenice kojoj je druga komponenta “radna imenica” *kradac* i *kradjac*, jasno je da je Vitezović nastojao pokazati leksičko bogatstvo hrvatskoga jezika. Sve tri složenice Vitezovićeve su tvorbe, odnosno njegov pokušaj da u jednoj riječi označi *tata*, *ki bisage podrezava*, *ali krade*. Kajkavska “radna imenica” *kradlyivecz* zabilježena je u Sušnik-Jambrešićevu *Lexiconu* s. v. *manticularius* (536).

U uskoj semantičkoj vezi sa složenicama *bisagokradjac*, *kefokradjac* i *mosnokraddac* jesu složenice *keforez*, *taskorez* i *mosnorez*, zapisane u Vitezovićeveu leksikografskome članku kao sinonimi prvima. Drugi dio složenice *rez* jednak je glagolskoj osnovi *rezati*. Razumljivo je da su ekscerpirane složenice sinonimi jer, da bi se ukralo *bisage*, *mosnie* ili *taske*, valja prerezati tamo gdje su pričvršćene. Imenica *taska*²³ sinonim je, kako vidimo iz *Lexicona* s. v. *manticula*, imenicama

¹⁹ U Belostenca je i leksem *kradicza* s. v. *fur* (I, 529).

²⁰ *Bisaci* je balkanska riječ latinskoga podrijetla (Skok I, 156).

²¹ *Kesa* je pak balkanski turcizam (Skok I, 355).

²² V. Skok II, 459.

²³ Riječ je o posudenici u hrvatskome, v. Skok III, 445.

bifa žica i *kefa*, a potvrđena je u svim našim narječjima (i u Ranjine, i u Habelića etc., v. Skok III: 445). Mišljenja smo da su sve navedene složenice Vitezovićeve neologizmi.

3. 3. VL 2 Abactor .. Odgonittel. odgañavac. živinokradac. živiñi tat.
SJ 2 Abactor .. Odgonitel, Odganyavecz.

Evidentno je preuzimanje sinonimijskoga niza *odgonittel. odgañavac* iz *Lexicon Latino-Illyricum* u *Lexicon Latinum*, s time da je priređivač *Lexicon Latinum* "intervenirao" mijenjajući nekajkavski sufiks *-ac* u kajkavski *-ec* u *odganyavecz*. Pitanje zašto nisu preneseni svi sinonimi (i *živinokradac*²⁴ i *živiñi tat*), ostat će bez odgovora.

3. 4. 1. VL 52 Auceps .. Ptiçar. Pticcolovac.
SJ 58 Auceps .. Ptichar, Pticzo-lovecz, Ptichjilovecz.
3. 4. 2. VL 461 Sericarius .. švilár. švilotkallac.
SJ 915 Sericarius .. Szvilár, šzviló-tkalecz, z šzvilum terfecz.

U preuzimanju niza sinonima iz Vitezovićeve *Lexicon*a jasno je da je priređivač *Lexicon Latinum* izabrao kajkavsku varijantu *lovecz* (iz složenice *pticco-lovecz*) namjesto Vitezovićeve ne-kajkavske *lovac* (*pticcolovac*); identičan postupak je promjena Vitezovićeve *tkallac* (iz *šzvilotkallac*) u kajkavsko *tkalecz* (iz *šzviló-tkalecz*) u *Lexicon Latinum*.

3. 5. 1. VL 324 Mirator .. Çuditel. Çudjavac. Çudjenik.
SJ 562 Mirator .. Chuditel, Chudjavacz.
3. 5. 2. VL 328 Monopola .. famotyrçac. Pretyrçac.
SJ 572 Monopola .. šzamo-teršzecz, preteršfecz, ki ima oblařzt v.g. Duhan &c. šzam prodavati, á nigdo drugi.
3. 5. 3. VL 310 Mactator .. Uboica. Ubojnik. Umorittel.
SJ 526 Mactator .. Vubitel, vumoritel, úboicza, ubojnik.
3. 5. 4. VL 459 Sensus .. Ćût. ćuťenje. švířt. miřal.
SJ 911 Sensus .. Chutenye, Chût.

²⁴ *živinokradac* je Vitezovićeve neologizam koji je zapisao kao sinonim imenicama *odgonitel* i *odgañavac*, *živiñi tat*. Imenica *živina* 'stoka, marva' potvrđena je od 16. stoljeća, ali ni u jednome primjeru kao dio složenice (v. AR XXIII, 413).

3. 5. 5. VL 315 Maritus .. Muž, hižni tovarus, hižni drùg.
 SJ 540 Maritus .. Mus, hižni tovaruř, hižni drùg, zakonzki
 chlovek.
3. 5. 6. VL 455 Scutarius .. Šcítár, ki scíte della.
 SJ 903 Scutarius .. Schitár, kî scite déla.

U navedenim primjerima očito je preuzimanje nizova sinomima. Bitno je istaknuti da nema podudarnosti s (eventualnim) drugim rječnicima, među kojima bi bilo logično očekivati tzv. “preuzimanja” – npr. iz Belostenčeva u Sušnik-Jambrešićev.

3. 6. 1. VL 303 Logodædalus .. Riçoçinnac.
 SJ 511 Logodædalus .. Kinchitel govorenja z-zebranemi rechmi
 za vkaniti, prevariti kôga: kî fžamo na lépe rechi pázi, za
 đugovanye pak malo mára, recho-chinecz.
3. 6. 2. VL 291 Lanifex. Lanificus .. Vunnar. Vunoçinnac.
 SJ 477 Lanificus .. Vunno-chin, vunopred.
 SJ 477 Lanifex .. Vuno-del, vuno-chin, vunár.

U *Lexicon Latino-Illyricum* niz je složenica koje se odnose na onoga koji što izrađuje, odnosno proizvodi: *çasoçinnac*, *hyrdovçinnac*, *kipoçinnac*, *kvaroçinnac*, *lukoçinnac*, *masfoçinnac*, *riçoçinnac*, *riřmoçinnac*, *vencoçinnac*, *voćçoçinnac*, *vunnoçinnac*. Druga imenica u ovim složenicama sa spojnikom -o- je *çinac*, u značenju ‘činitelj’, ‘proizvođač’, ‘djelatnik’, izvedena je od gl. *çiniti* uz pomoć sufiksa -ac.

Budući da je glagol *çiniti* jedan od onih glagola koji nema potpuno značenje, ne čudi da je već u najranijim hrvatskim jezičnim potvrdama zabilježena iz njega izvedena “radna imenica”, ali – kao drugi dio složenice: npr. u Vrančićevu rječniku (str. 58) *zloçinac*. I u Vitezovića pronašli smo navedenu složenicu *zloçinac* (l. 311 s. v. *maleficus vir*) u sinonimijskome nizu *zloçinnac. hudodelnik*. U suvremenome hrvatskome jeziku taj leksem više ne percipiramo kao složenicu.

Nedvojbeno je, međutim, da je “radna imenica” *çinac*, unatoč tome što je već u 16. stoljeću zabilježena kao dio složenice, u istome vremenu živjela i kao samostalna imenica. O tome svjedoči i primjer iz teksta pripisanoga hrvatskim protestantima *Razgovaranje meju papistu i jednim luteranom* (Borys: 42): ... *mi ga držimo za preveloga antikrista i çinca poglavitoga* ... Sâm Vitezović u *Lexiconu* na l. 12 s. v. *actor* eksplicira imenicu *çinac* uz sinonim *çinittel*.

Doduše, i u kajkavskome korpusu pronašli smo imenicu *çinec* (KRj II: 298) s jedinom potvrdom iz Magdaleničeva teksta iz 1670. godine, no nesumnjivo je riječ

o adaptaciji nekajkavskoga leksema *činac* u kajkavski *činec* (nekajkavski sufiks *-ac* promijenjen je u kajkavski sufiks *-ec*), razumljivo – za potrebe kajkavskih tekstova i od strane kajkavskih autora.

Za složenice koje slijede iz *Lexicon*a kojima je druga imenica *činac* nismo pronašli podudarnosti u starijoj hrvatskoj jezičnoj baštini i možemo reći da su sve Vitezovićeve neologizmi, koje je načinio u vrijeme kad se još “radna imenica” *činac* mogla čuti, premda je u istome vremenu u nekim slučajevima već “okamenjena” u složenici (npr. *zločinac* već od Vrančića, v. ARXXII: 936).

Uz pomoć leksičkoga članka iz Sušnik-Jambrešićeva djela (511) s. v. *logodædalus ... Kinchitel govorenya z-zebranemi rechmi za vkaniti, prevariti koga: kî szamo na lepe rechi pazi, za dugovanye pak malo mara, recho-chinecz* možemo objasniti značenje Vitezovićeve složenice *riçoçinnac* kao ‘onaj koji se služi prijetvornim riječima’. Uzimajući pak u obzir opširno Jambrešićevo objašnjenje identične lat. natuknice onoj Vitezovićevoj, pretpostavljamo da je temeljno značenje ove složenice ‘činiti riječi’ pejorativno. Vitezović je za svoj *Lexicon* načinio složenicu koja će u jednoj riječi biti prijevod latinskome *logodædalus* – takvu koja izlazi iz kajkavskoga repertoara izborom prve imenice *rič*, koja je u njegovu izboru ikavska, kao u njegovu materinskom govoru. Kajkavski leksikografi, kao i Vitezović, često uz pomoć kalkiranja latinskoga naziva traže hrvatski ekvivalent. Imenica *recho-chinecz* iz Sušnik-Jambrešićeva *Lexicon*a nedvojbeno je “stvorena” kao kajkavska varijanta prema Vitezovićevoj složenici *riçoçinnac* koja je iz ikavskoga repertoara.

Složena tvorbeno struktura sa spojnikom *-o-*, *vunoçinnac*, iz sinonimijskoga niza *Vunnar*. *Vunoçinnac* s. v. *lanifex. lanificus* (l. 291) ima preobliku: *vunočinac* → onaj koji izrađuje vunu. Jambrešić (477) s. v. *lanificus* donosi dva sinonima: *vuno-chin, vunopred*; dok s. v. *lanifex* ima tri sinonima: *Vuno-del, vuno-chin, vunàr*. Iz ovih potvrda koje su nam putokazi za znanje o svijetu u određenoj kronologijskoj točki – na ovome mjestu konkretno poznavanje ljudskih djelatnosti s vunom – mogli bismo zaključiti da Vitezovićeve složenice *vunoçinnac* značenjski pokriva aktivnosti ‘čistiti, prestiti i tkati vunu’, dok je imenica *vunnar* semantički šira jer pokriva svaku aktivnost vezanu uz vunu, pa bi je valjalo definirati kao ‘onaj koji se bavi vunom’.²⁵ Evidentno je da su Vitezovićeve hrvatski ekvivalenti motivirali priređivača *Lexicon Latinum* da, uz preuzimanje radne imenice *vunnar*, načini i složenicu *vuno-chin*, u kojoj druga sastavnica što je čini glagolska osnova s nulnim sufiksom *čin*, znači ‘izrađivač’ ili ‘proizvođač’. Vitezović, što smo već pokazali, u svojem *Lexiconu* dosljedno bilježi oblik sa sufiksom *-ac*, nudeći ga u svojem leksikografskome djelu kao normu.

²⁵ Belostenec (I, 727) s. v. *lanifex* bilježi dva sinonimna ekvivalenta: *vunopredecz, vune tkalecz*; s. v. *lanificus* ... *Kay iz vune dela, ali vunu sznafi*.

3. 7. VL 221 Geographus .. zemłopif. zemłopifar.
 SJ 335 Geographus .. Orfzagov Izpiřzavec, Zemlyo-piřz.

U *Lexicon Latino-Illyricum* niz je složenica koje možemo objediniti pod “onaj koji piše i opisuje”: *knigopif, zemłopif; dyr řavopifac, knjigopifac, pravopifac, flovopifac, salopifac; kipopifar, rikopifar, salopifar, zemłopifar*.²⁶

Izlučene složenice sa spojnikom *-o-* imaju drugi složenički dio izveden iz gl. *pisati*, i to: uz pomoć sufiksa *-o* u *pif*, sa sufiksom *-ac* u *pifac*; uz pomoć sufiksa *-ar* u *pisar*. Za *pif* nismo pronašli podudarnosti u starijoj hrvatskoj jezičnoj baštini. Složenica je preuzeta u Sušnik-Jambrešićev *Lexicon* (335) s. v. *geographus*.

Ovdje valja spomenuti da su složenice *zemłopif* i *zemłopifar* prvi puta potvrđene upravo u *Lexicon Latino-Illyricum*; obje u značenju ‘onaj koji opisuje zemlju’. Tek stoljeće i pol kasnije, u Šulekovu rječniku razlučena su značenja: *zemłjopis* ‘opisivanje zemlje’ i *zemłjopisac* ‘onaj koji opisuje zemlju’. Vitezovića je u stvaranju navedenih složenica vjerojatno motivirao niz složenica kojima je prvi dio *zemlja-*, a koje je mogao zamijetiti u nekim srpskim tekstovima dovukovskoga razdoblja,²⁷ koje je poznao.

3. 8. 1. VL 87 Chirurgus .. Rannoličnik. Vraçitel Rân.
 SJ 103 Chirurgus .. Rano-lichnik, Vrachitel rân.
3. 8. 2. VL 317 Medicamen .. lik. vraçtvo.
 SJ 546 Medicamen .. Vrachtvo. lik.

U *Lexicon Latino-Illyricum* nekoliko je složenica koje se odnose na liječnika: oçoličnik, rannoličnik, oçovraçnik.²⁸

Složene tvorbene strukture sa spojnikom *-o-*, *oçoličnik* i *rannoličnik*, imaju za drugi složenički dio “radnu imenicu” *ličnik*, izvedenu uz pomoć sufiksa *-nik* iz gl. *ličiti* ‘liječiti’. Prema tome, preoblike su: oçoličnik → onaj koji liječi oči; rannoličnik → onaj koji liječi rane.

“Radna imenica” *ličnik* potvrđena je u hrvatskoj jezičnoj baštini od protestantskih tekstova (12:168), u Mikalje (str. 230) u sinonimijskome nizu *ličnik. likar*, i dalje u sintagmama *ličnik od rana, ličnik od konja* itd.; u Vitezovića na više mjesta u

²⁶ S. s. v. *chorographus* (l. 88), *effigiator* (l. 184), *geographus* (l. 221), *grammaticus* (l. 226), *grammateus* (l. 226), *mimographus* (l.223), *potamographus* (l. 400), *scriba librarius* (l. 455).

²⁷ V. u AR XXII, 779 imenice *zemłopłodnost, zemłopłosjed, zemłopłosjednik, zemłoradña, zemłorodac, zemłoslov* itd., potvrđene bilo iz Stulića, bilo iz Popovića, jednom i u Pavlinovića.

²⁸ S. v. s. v. *chirurgus* (l. 87), *ophthalmicus* (l. 357), *vulnerarius* (l. 526).

Lexiconu: l. 95 (s. v. *clinicus*) u sinonimijskome nizu *vračnik. ličnik*, kao i na l. 390 (s. v. *physicus*). U ikavici je potvrđena danas, kao i u Mikalje (*l. c.*) te u Vitezovića s. v. *vulnerarius*, imenica *likar*. Mišljenja smo da je Vitezović načinio složenicu *očoličnik* motiviran Mikaljinom sintagmom *likar od očiju*, koja je u stvari kalk romanske genitivne sintagme.

I složenica *ranoličnik* Vitezovićev je pokušaj da iznađe termin za liječnika koji liječi rane. U Belostencu (I, 275) čitamo pod identičnom latinskom natuknicom *chirurgus: Barber, ki rane vrachi, (D.) Rukolechnik, rannarnik*.

Složenice: *ranoličnik, očoličnik* i *očovračnik* Vitezovićev su pokušaj da iznađe nazive za liječničku profesiju i, ako smijemo komentirati, dobar pokušaj jer – kako se do danas uvrijedilo – nazivi različitih liječničkih usmjerenja redovito su tuđice.²⁹

3. 9. VL 450 Sarculum .. plevačča.
SJ 894 Sarculum .. plevacha.

Premda leksem *plevacha* imaju u svojim rječnicima i Habelić (s. v.) i Belostenec (II, 360 s. v.), mišljenja smo da su ga autori Sušnik-Jambrešićeva *Lexicona* preuzeli od Vitezovića jer je identična i latinska natuknica, što nije slučaj s Habelićevom i Belostenčevom.

3. 10. VL 235 Hemerodromus .. Byrzac. Dyrkalac. byrzohodac.
byrzotek. byrzotekac. ki u jedan dan mnogo zemle
predyrči.
SJ 355 Hemerodromus .. Berzo-hodecz, Derkavec, Berzec,
Berzo-tek, ki na dan vnogo prederchi.

Složena tvorbena struktura sa spojnikom *-o-*, *byrzohodac*, ima drugi složenički dio izveden iz prezentske osnove glagola *hodati*: uz pomoć sufiksa *-ac* u *hodac*. Preoblika je: *vužohodac* → onaj koji hoda po vužu (užetu), *brzohodac* → onaj koji hoda brzo.

Imenica *hodac* potvrđena je u hrvatskoj jezičnoj baštini veoma rano, još u *Lekcionaru* Bernardina Splićanina (Borys: 3); AR (III: 638-639) je zabilježio potvrde iz Della Belle, Bernardina i M. Radnića. No, u crkvenoslavenskim izvorima potvrđena je imenica *brъzohodъcbъ* (Zett: 166), pa možemo pretpostaviti da ju je Vitezović iz kojega od tih predložaka mogao prenijeti u svoj *Lexicon*. Treba reći da smo “radnu imenicu” *hodac*, ali u kajkavskoj adaptaciji *hodecz*, pronašli i u kajkavaca: u Belostenčevu hrvatskome tekstu (I, 590 s. v. *funambulo*).

²⁹ Npr. *kirurg, okulist, ginekolog, urolog* i sl. Ako se umjesto tih tupica navode sintagme *liječnik za* ili (veoma rijetko) npr. *očni liječnik*, onda je to slučaj samo u jezično osobito dotjeranim tekstovima, ali ne u svakodnevnoj primjeni.

U Sušnik-Jambrešićevu *Lexiconu* (355 s. v. *hemerodromus*) Vitezovićeve je složenica “adaptirana” u kajkavsku *berzo-hodecz* uz pomoć kajkavskoga sufiksa *-ec*

Prezentsku osnovu glagola hodati koja je drugi dio složenice, *hod*, pronašli smo u Patačićevoj složenici *brzohod* (KR I: 220), na temelju čega možemo pretpostaviti da je u kajkavskome postojao tvorbeni uzorak s rečenim drugim dijelom, što bi značilo da je Vitezović prema analogiji mogao načiniti složenicu *vužohod*. Imenici *byrzohodac* sinonim je *byrzac*, ‘trkač’, ali bi moglo biti riječ i o sinonimu imenici *teklič*, što je iz rječničkih potvrda teško razlučiti. Složenice *byrzotek* i *byrzotekac*, kao i objasnidbenu rečenicu (sa zanemarljivom preinakom) *ki u jedan dan mnogo zemle predyrci* prenesene su u Sušnik-Jambrešićev (355) *Lexicon Latinum*.

U navedenim je primjerima riječ o podudarnostima leksema, ali i Vitezovićeve “formule”: neologizam objašnjen rečenicom koja slijedi. U navedeni niz valja pribrojiti i već zabilježeni primjer (pod 3.5.6.):

	VL	455	Scutarius .. Scítár. ki scíte della.
	SJ	903	Scutarius .. Schitár, kî scite dèla.
3. 11. 1.	VL	308	Lytta .. pafji çyrv. çyrvak kîŕŕe ù pafjem jeziku nahaja. kojega dabi gdo cuççicem znel, nebi potlam biŕni poftajali.
	SJ	524	Lytta .. Pefzji pod jezikom cherv, chervek, kîŕŕe vu pafzjem jeziku nahaja, kôga dabi gdo ŕhenczem, iliti czuchiczem ŕznel, nebi potlam ŕztochni poftajali.
3. 12. 2.	VL	331	Mumia .. ŕmola, ŕŕkomŕe çloviçanŕka teleŕŕá maççzu, da duggo cela obŕtojë.
	SJ	579	Mumia .. Szmola piŕŕmena, z-kûmŕŕe chlovechanŕzka téla máŕŕu, da dugo céla obŕtojë. ³⁰

Ova dva diskurza nepobitan su dokaz “zagledanja” autora *Lexicon Latinum* u *Lexicon Latino-Illyricum*.

4. Ovome članku nije zadaća procjena udjela autorstva Franje Sušnika i Andrije Jambrešića u *Lexicon Latinum*, o čemu se uostalom vode rasprave već jedno stoljeće.³¹ Zbog toga dosljedno u tekstu navodim oba prezimena kao autore, odnosno priređivače djela.

³⁰ Na ovu podudarnost upozorio me je dr. Valentin Putanec te mu ovdje na tome zahvaljujem.

³¹ V. opširan prikaz u Šojat 1992, IV-IX.

Moja je intencija nadovezati se ovim istraživanjem na Fancevljevu, odnosno Dukatovu tezu³² da su sastavljači *Lexicon Latinum* zagledali ne samo u Habledićev rječnik – što je s obzirom na istovjetnost jezične osnove obaju djela samo po sebi razumljivo, već i u Vrančićev i u Mikaljin – čija je jezična osnovica bitno drugačija. Ovaj članak koji dokazuje mjestimično preuzimanje leksema iz Vitezovičeva *Lexicon Latino-Illyricum* u Sušnik-Jambrešičev *Lexicon Latinum* ustvari je još jedna od karika koje povezuju djela hrvatske starije leksikografije u jedan koherentan korpus. Analiza podudarnosti izravno upućuje na sljedeće zaključke:

- A. da je *Lexicon Latino-Illyricum*, premda nam povijesna vrela o tome ne svjedoče, nakon Vitezovičeve smrti bio u posjedu crkve i na taj način pristupačan isusovačkome redu;
- B. da je navedeni rječnik, premda u rukopisu, bio čitan i uvažavan od prvaka kulturne sredine sjeverozapadne Hrvatske u prvoj polovici osamnaestoga stoljeća;
- C. da su isusovci Franjo Sušnik i/ili Andrija Jambrešić temeljito priređivali svoje leksikografsko djelo, posežući za svom dotadašnjom dostupnom im leksikografskom građom;

Nadalje, priređivači djela *Lexicon Latinum* imaju svijest o jednome hrvatskome jeziku koji izrasta iz tri narječja, iz čega izlazi da nije upitno zašto kao jedan od predložaka ulazi i *Lexicon Latino-Illyricum*, koji je rađen s veoma izraženom tronarječnom intencijom. Činjenica da u preuzimanju pojedinih leksema priređivač ili autor *Lexicon Latinum* mijenja “ne-kajkavski” sufiks *-ac* u kajkavski *-ec* (*kuhokupez*, *ptico-lovec*, *rečo-činec*, *svilo-tkalec*, *samo-teržec*) ukazuje na to da je utjecaj kajkavske sredine i kajkavskoga književnoga jezika još uvijek primaran i da je proces prihvaćanja leksema iz drugih narječja relativno spor. Međutim, vrlo je vjerojatno da je u prvotnoj verziji bila preuzeta složenica iz *Lexicon Latino-Illyricum* upravo onakva kakva jest, a da je za spomenutu intervenciju zaslužan zadnji redaktor *Lexicon Latinum*. Vitezović je imao smjelosti okušati se u tvorbi novih rječi u doba kad je hrvatski jezik bio u punini svojega razvitka, što se osobito primijećuje kad nastoji stvoriti naziv za (profesionalnoga) vršitelja pojedine aktivnosti (*kuhokupac*, *pticolovac*, *ranoličnik*, *ričočinac*, *svilotkalac*, *vunočinac*, *zemljopis*). Ta činjenica sigurno je bila dobro uočena od strane isusovaca – sastavljača i priređivača *Lexicon Latinum* u prvim desetljećima osamnaestoga stoljeća jer su upravo oni kroz njega trebali ponuditi terminologiju nove učenosti koja će odgajati naraštaje. Nema sumnje da su Sušnik i/ili Jambrešić prepoznali i Vitezovičev predložak – rječnik Bazilija Fabera, koji je kroz stoljeća u ponovljenim i prepravljenim izdanjima slovio kao ogledni priručnik latinskoga jezika – jer su u svoj *Lexicon Latinum* prenijeli cijele leksikografske retke, dakle i Faberov latinski,

---

³² V. Dukat 1924, 55.

natuknički materijal koji je u Vitezovića preuzet kao lijeva strana.³³

Premda bi, s obzirom na golemi broj leksičke građe *Lexicon Latinum*, na prvi pogled bilo zanemarivo tih nekoliko primjera preuzimanja iz *Lexicon Latino-Illyricum*, mišljenja sam da je ovaj dokazni materijal od velike važnosti, bolje rečeno veliko priznanje Pavlu Ritteru Vitezoviću i njegovu radu na jezikoslovnoj problematici; odnosno da je pravi znak koliko su njegovi jezikoslovni nazori i *Lexicon Latino-Illyricum* bili uvažavani od učenih ljudi njegova vremena ili generacije poslije. Na ovome mjestu valjalo bi postaviti pitanje: ako je *Lexicon Latino-Illyricum* bio pristupačan hrvatskoj kulturnoj javnosti i prije nego se to dosad mislilo, gdje je onda *Lexicon Illyrico-Latinum* u dva sveska, koji bi – zato jer mu je lijeva strana hrvatska – bio mnogo praktičniji za zainteresirane, pogotovo za one koji su nakon Vitezovića na hrvatskome tlu pisali svoje rječnike?

---

³³ V. Meštrović 1993.

LITERATURA

- Annae*=Baltazar Adam Krčelić, *Annae ili historija 1748-1767*, prijevod i bilješka o piscu dr. Veljko Gortan, JAZU, Zagreb 1952.
- AR=Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I-XXIII, JAZU; Zagreb 1880-1976.
- Belostenec =Ivan Belostenec, *Gazophylacium, seu latino-illyricorum onomatum aerarium i Gazophylacium illyrico-latinum*, Zagreb 1740; pretisak Liber - Mladost, Zagreb 1972.
- Bockholt 1990=Volker Bockholt, *Sprachmaterialkonzeptionen und ihre Realisierung in der kroatischen und serbischen Lexikographie*, Slavistik in der Blauen Eule, Bd. 2, Essen 1990.
- Wiesław Boryś, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w tekstach czakawskich XV i XVI w*, Zakład narodowy imienia Ossolińskich wydawnictwo Polskiej akademii nauk, Wrocław-Warszawa-Kraków 1959.
- Della Bella=Ardelio Della Bella, *Dizionario italiano, latino, illirico*, Venecija 1728.
- Dukat 1905=Vladoje Dukat, *Jambrešićev "Lexicon Latinum"*, Rad JAZU, knj. 162, Zagreb 1905.
- Dukat 1924=Vladoje Dukat, *O vrelima Jambrešićeva rječnika*, Nastavni vjesnik, XXXIII, sv.1, sv. 2, Zagreb 1924.
- Fancev 1922/23=Franjo Fancev, *O avtorstvu i postanju rječnika Lexicon latinum 1742*, Južnoslovenski filolog, knj. III, Beograd 1922/23.
- Fancev 1928=Franjo Fancev, *Sušnik autor, Jambrešić redaktor - izdavač rječnika od g. 1742.*, Nastavni vjesnik, god. XXXVI, Zagreb 1928.
- Habdelić=Juraj Habdelić, *Dictionar, ili Réchi Szlovenszke*, Graz 1670; pretisak Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1989.
- Jambrešić=Andrija Jambrešić, *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica locuples*, Zagreb 1742; pretisak Zavod za hrvatski jezik Hrvatskoga filološkog instituta, Zagreb 1992.
- Jurišić 1956=Blaž Jurišić, *Pomorski izrazi u Vitezovićevu rječniku*, Anali Jadranskog instituta, sv. 1, Zagreb 1956.
- Katalog=*Izložba djela Pavla Vitezovića (1652-1952)*, za koji je bibliografiju djela o Pavlu Vitezoviću sastavila prof. Miroslava Despot, Zagreb 1952.
- Klaić 1914=Vjekoslav Klaić, *Život i djela Pavla Rittersa Vitezovića (1652.-1713.)*, Matica hrvatska, Zagreb 1914.
- Meštrović 1993=Zrnka Meštrović, *Rječnik Bazilija Fabera kao predložak Vitezovićevu "Lexicon latino-illyricum"*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, 19, Zagreb 1993.
- Meštrović-Vajs 1995=Zrnka Meštrović-Nada Vajs, *Blago jezika slovinskoga Jakova Mikalje - jedan od leksikografskih izvora za Lexicon latino-illyricum Pavla Vitezovića*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, br. 21, str. 139-155.
- Mikalja=Jakov Mikalja, *Blago jezika slovinskoga - Thesaurus linguae illyricae*,

- Loreto - Ancona 1649-1651.
- Musulini 1959=Stjepan Musulin, *Hrvatska i srpska leksikografija*, Filologija, 2, Zagreb 1959.
- Putanec 1986=Valentin Putanec, Lingvistički rad Pavla Vitezovića (1652-1713), Forum, 25, 3-4, str. 349-356.
- SL=Dr Stanko škerlj, dr Radomir Aleksić, dr Vido Latković, *Slovensko-srpskohrvatski rečnik*, Prosveta - Državna založba Slovenije, Beograd 1964.
- Smičiklas 1901=Scriptores Balthasari Adami Kerchelich: *Annuae 1748-1767. Prooemio de vita operibusque scriptores praemisso digessit T. Smičiklas*, U: *Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium*, vol. XXX, Zagabriae 1901.
- Skok=Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, JAZU, Zagreb 1971-1974.
- Šojat 1992=Antun Šojat, *Latinsko-hrvatsko-njemačko-madžarski rječnik Franje Sušnika i Andrije Jambrešića*, uz: *Lexicon latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples*, Zagreb 1742, pretisak Zavoda za hrvatski jezik HFI, Zagreb 1992.
- Tanclinger-Zanotti=Ivan Tanclinger-Zanotti, *Talijansko-hrvatsko-latinski rječnik*, rkp. A, 1679, čuva se u Arhivu HAZU, sign. Ib 142.
- Vitezovićev *Lexicon*=EQ. PAV. RITTER || *Lexicon latino-illyricum*, čuva se u Metropolitanskoj biblioteci pod sign. MR 112.
- Vončina 1988=Josip Vončina, *Jezična baština. Lingvostilistička hrestomatija hrvatske književnosti od kraja 15. do početka 19. stoljeća*, Književni krug, Split 1988.
- Vončina 1996=Josip Vončina, *Preporuka Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske za potporu izdavanja rukopisa Lexicon Latino-Illyricum od strane nakladnika Artesora iz Zagreba*, rukopis, 7. ožujka 1996, str. 1-3.
- Vrančić=Faust Vrančić, *Rječnik pet najuglednijih evropskih jezika*, prvotisak Mleci 1595; pretisak Liber, Zagreb 1971.
- Zett=Robert Zett, *Beiträge zur Gesschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen, Die altserbische Periode*, Böhlau Verlag, Köln-Wien 1970.

SUMMARY

VITEZOVIĆ'S *LEXICON LATINO-ILLYRICUM* AND SUŠNIK-JAMBREŠIĆ'S *LEXICON LATINUM*

Vitezović's *Lexicon Latino-Illyricum* is not mentioned in the Croatian archives in the period from the author's death until 1807, when this manuscript became the property of the Metropolitan Zagreb Library. By discovering undisputable similarities between the few lines Vitezović wrote on the lexicographic procedures in his dictionary and similar explanations in Sušnik-Jambrešić's *Lexicon Latinum* of 1742, in Latin as well as the Croatian

text, it becomes obvious that the *Lexicon Latino-Illyricum* was used by the authors of *Lexicon Latinum* as one of their models and that *Lexicon Latino-Illyricum* of 1712-1713 was until 1807 preserved in the church circles and thus accessible to the Croatian cultural public. This implies that Vitezović's language notions were highly valued as early as in the first decades after his death, a fact which was unknown so far.